

Dr hab. Wiesław Lizak

Warszawa, 9.12.2025.

Katedra Studiów Regionalnych i Globalnych

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Natalii Adrianny Potery pod tytułem

Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym.

Państwa członkowskie MIKTA jako studium przypadku

Promotor: prof. Przemysław Osiewicz

Poznań 2025

Rozprawa doktorska Pani magister Natalii Adrianny Potery liczy 264 strony tekstu, z czego 234 strony stanowią część zasadniczą pracy, kolejne 25 stron zajmuje obszerny wykaz pozycji bibliograficznych, a 5 stron zajmuje wykaz ważniejszych skrótów oraz zwrotów, spis tabel, rycin i wykresów zawartych w pracy. Na treść pracy – oprócz stron redakcyjnych – składa się spis treści, wstęp, cztery rozdziały merytoryczne oraz zakończenie stanowiące podsumowanie całości rozważań i zawierające najważniejsze wnioski.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska stanowi oryginalne opracowanie naukowe. Jej tekst spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim, a jej walory poznawcze czynią z opracowania interesującą lekturę, nie tylko dla znawców poruszanej tematyki. Autorka jest osobą o dużej wiedzy i kompetencjach naukowych, dobrze przygotowaną do podejmowania pracy badawczej. Pod względem merytorycznym zawiera treści wzbogacające wiedzę z zakresu nauk społecznych – jej ustalenia w ramach polskiej literatury naukowej należy uznać w wielu wymiarach za nowatorskie. Pod względem metodologicznym dysertacja również powinna zostać oceniona jako w pełni spełniająca kryteria stawiane pracom doktorskim. Oczywiście Autorka nie ustrzegła się pewnych błędów, realizując swoje cele badawcze, niemniej nie wpływają one istotnie na pozytywną ocenę całości rozprawy. Przedstawiona do recenzji rozprawa wpisuje się w nurt badań z zakresu nauk o polityce i administracji, jednocześnie

należy stwierdzić, że Autorka w swoich analizach wykorzystywała także dorobek innych nauk społecznych, zwłaszcza nauki o stosunkach międzynarodowych, nauk ekonomicznych, historii, a także w pewnym stopniu nauk o bezpieczeństwie, umiejętnie wykorzystując ustalenia tych dyscyplin do stworzenia interesującej i wnoszącej nową jakość w wymiarze poznawczym narracji. Poruszona w pracy tematyka jest rzadko poruszana, zwłaszcza w polskim piśmiennictwie, a rozważania o specyfice państw określanych jako „średnie potęgi” w systemie międzynarodowym nieczęsto są przedmiotem poważnych analiz, zwłaszcza w kontekście zmian strukturalnym w ramach porządku międzynarodowego. Struktura pracy jest poprawna, dobór metod i technik badawczych wykorzystanych przez Autorkę również należy ocenić pozytywnie. Literatura, przywołana w przypisach i bibliografii, stanowi poważne źródło dla przeprowadzonych badań i wynikających z nich analiz. Powyższe stwierdzenia pozwalają na sformułowanie pozytywnej opinii o recenzowanej rozprawie i wysoką ocenę kompetencji naukowych Pani mgr Potery.

1. Wybór tematu

Przemiany zachodzące w systemie międzynarodowym w XXI stuleciu pozwalają wielu autorom na formułowanie ocen i opinii o kryzysie dotychczasowego „pozimnowojennego” ładu międzynarodowego. Porządek, odwołujący się w warstwie aksjologicznej do wartości kojarzonych z liberalnym paradygmatem w badaniu stosunków międzynarodowych, jest kontestowany przez wiele podmiotów, dążących do jego przebudowy i ukształtowania nowego ładu w kształcie zapewniającym większą dozę autonomii tym państwom, które widziały w dotychczasowej jego formie bariery dla wzrostu własnej potęgi, wpływów, a nawet ekspansji dla realizacji własnych celów. Gotowość odwoływania się do tych instrumentów w ich polityce zagranicznej, które prowadzą do wymuszania (także siłowego) na innych aktorach pożądanых zachowań, uzasadnia tezę o większej przydatności paradygmatu realistycznego w analizowaniu tych procesów. Zmiany te dotyczą praktycznie wszystkich państw i mają przełożenie na ich zdolność do realizowania własnych celów w kształtowaniu przychylnego ich interesom środowiska międzynarodowego. Uwaga analityków i badaczy środowiska międzynarodowego skupiona jest głównie na tych aktorach, którzy aspirują do odgrywania ról mocarstwowych, niemniej istnieje szereg państw o mniejszym potencjale, dla których zachodzące zmiany nie są obojętne, i starają się one w miarę możliwości oddziaływać na zachodzące procesy w taki sposób, aby kształt wyłaniającego się nowego ładu międzynarodowego był przyjazny ich

aspiracjom, celom i potrzebom realizowanym w ramach różnych form aktywności, zarówno w wymiarze wewnątrzpaństwowym, jak i międzynarodowym. I niekoniecznie zawsze oznacza to gotowość zanegowania istniejących konstytutywnych cech obecnego ładu międzynarodowego – w praktyce chodzi o zachowanie tych elementów, które postrzegane są jako korzystne, jak i zmianę tych, które są barierami dla promowanych procesów przemian.

Jednym z przejawów dążeń do zaimplementowania własnych interesów i przyszłych wizji porządku międzynarodowego jest powstawanie nowych instytucji międzynarodowych, poprzez aktywność których wyrażane są dążenia do promowania pewnych wartości, celów i interesów państw o podobnych celach. Najbardziej znana spośród nich to BRICS – instytucja skupiająca początkowo cztery państwa (Brazylia, Rosja, Indie, ChRL), a od 2011 roku także RPA. Sukces tej formuły współpracy przyczynił się do jej popularności, zwłaszcza wśród państw Globalnego Południa, czego efektem było dalsze rozszerzanie o kolejnych członków w obecnej dekadzie XXI wieku (m.in. Indonezja, Iran, Etiopia, Egipt). BRICS stawia sobie za cel wsparcie aspiracji krajów członkowskich do przebudowy ładu międzynarodowego w kierunku większej reprezentacji tych państw w systemie międzynarodowym. Nie jest to jednak jedyna tego typu formuła współpracy. Kontestacji istniejącego porządku międzynarodowego towarzyszą próby tworzenia nowych instytucji ukierunkowanych na aktywność mającą wzmocnić ich członków w procesie budowy nowych struktur – formalnych i nieformalnych – w zmieniający się świecie.

Jedną z takich inicjatyw było powstanie ugrupowania o nazwie MIKTA, którego nazwa została stworzona z pierwszych liter nazw państw członkowskich – Meksyku, Indonezji, Korei Południowej, Turcji i Australii. Są to wszystkie państwa o „średnim” potencjale w porównaniu z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Ich dotychczasowa pozycja w systemie międzynarodowym bazowała na osiągnięciach gospodarczych, politycznych czy społecznych w ostatnich kilku dekadach, dzięki czemu stały się istotnymi graczami, o często istotnych możliwościach wpływania na otoczenie międzynarodowe, głównie w wymiarze regionalnym. Jednocześnie zmieniający się ład międzynarodowy stwarza tym krajom szanse na wzmocnienie własnej pozycji, a tym samym realizację celów służących maksymalizacji ich aspiracji i ról międzynarodowych. Państwa MIKTA położone są w różnych częściach świata, a więc wzrost ich pozycji i redefinicja ról międzynarodowych raczej są neutralne z punktu widzenia pozostałych partnerów, co wydaje się sprzyjać budowaniu wzajemnych więzi. Inicjatywa ta, zainaugurowana we wrześniu 2013 roku, rozwija się raczej w cieniu aktywności BRICS, która to instytucja – ze względu na członkostwo państw w sposób najbardziej wyrazisty formułujących swoje interesy na forum międzynarodowym i posiadających potencjał

pozwalający na aktywną politykę promowania postulowanych zmian – znajduje się w centrum zainteresowania analityków, badaczy czy dziennikarzy. Niemniej MIKTA, jako instytucja o nieco mniejszych aspiracjach, również wydaje się na tyle ważna dla krajobrazu współczesnego świata, że analiza jej aktywności może być źródłem interesujących ustaleń naukowych, wzmacniających procesy rozumienia zachodzących na świecie przemian geopolitycznych.

Z tego punktu widzenia należy pozytywnie ocenić wybór tematu rozprawy doktorskiej przez Panią mgr Natalię Poterę. Fakt, iż MIKTA jest instytucją rzadko obecną w polskim dyskursie naukowym (także publicystycznym) podnosi wagę decyzji Autorki zajęcia się właśnie tą instytucją. Stwarza to dogodną sposobność zbadania ewolucji, uwarunkowań, czynników decydujących o formach i mechanizmach współpracy – wewnątrzpaństwowych, jak i międzynarodowych – z punktu widzenia pogłębionej analizy politologicznej. Fakt, iż Autorka koncentruje swoją uwagę raczej na wewnątrzpaństwowych uwarunkowaniach budowania pozycji i kształtowania ról międzynarodowych państw-członków MIKTA uzasadnia usytuowanie rozprawy w ramach politologii jako dyscypliny wiodącej, a jednocześnie międzynarodowy charakter badanej instytucji i analiza różnorodnych uwarunkowań determinujących zachowania badanych aktorów sprawia, iż pożądane staje się wykorzystanie dorobku pokrewnych nauk społecznych. Ta wielodyscyplinarność jest zaletą pracy, pozwala bowiem na wszechstronne naświetlenie badanych zagadnień z odmiennych perspektyw analitycznych. Znaczenie badań przeprowadzonych przez Autorkę podnosi fakt, iż zachodzące w XXI stuleciu przemiany wymagają wszechstronnej i dogłębnej analizy, a każde tego typu opracowanie pozwala głębiej wejrzeć w dynamikę procesu przekształceń międzynarodowego ładu – od systemu opartego na dominacji jednego supermocarstwa (pozimnowojennego) w kierunku wielobiegunowości jako nowej homeostazy porządku międzynarodowego (choć jest to ciągle raczej postulat niż nowa rzeczywistość).

2. Poprawność metodologiczna

Biorąc pod uwagę poprawność metodologiczną należy stwierdzić, że przedstawiona do oceny rozprawa spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. Preferowane przez Autorkę podejście politologiczne determinuje jednocześnie zestaw metod i technik badawczych wykorzystywanych w procesie badawczym, a posiłkowanie się dorobkiem innych dyscyplin niewiele zmienia w tej kwestii, biorąc pod uwagę fakt, że są to dyscypliny pokrewne, wykorzystujące w swoim instrumentarium badawczym podobne zestawy narzędzi.

Jednocześnie należy stwierdzić, że Doktorantka swobodnie porusza się w wyznaczonej przez siebie przestrzeni badawczej.

Jej analiza bardzo często odwołuje się do badań z zakresu analizy systemowej oraz analizy czynnikowej, zwłaszcza kiedy przedstawia wewnątrzpolityczne, społeczne, czy też kulturowe determinanty decydujące o kierunkach i formach prowadzonej aktywności międzynarodowej. Umiejętność łączenia różnych perspektyw i syntetycznej prezentacji ustaleń badawczych należy traktować jako duży plus rozprawy. Wiele spośród poszczególnych fragmentów (podrozdziałów) można by rozszerzyć treściowo, niemniej przyjęta formuła wymagała dużej syntezy i precyzji w formułowaniu sądów, co nadaje pracy dodatkowych walorów. Autorka deklaruje, że w swojej pracy badawczej łączy podejścia ilościowe i jakościowe. Rzeczywiście w tekście wielokrotnie możemy zaobserwować prezentację różnorodnych wskaźników, danych, informacji faktograficznych przy jednoczesnej próbie spojrzenia na te dane z perspektywy analitycznej, prowadzącej do syntetycznej prezentacji wyników podejmowanego badania. Wymagało to od Autorki krytycznego podejścia do materiałów źródłowych, zwłaszcza w sytuacji gdy wykorzystywała dane pochodzące z oficjalnych źródeł państwowych. Dążenie do maksymalnej obiektywizacji przekazu jest w takiej sytuacji podstawowym wymogiem metodologicznym (choć – jak wiemy – nie zawsze łatwym do osiągnięcia). Zapoznanie się z treścią pracy pozwala mi stwierdzić, że ten warunek został spełniony.

Pani mgr Natalia Potera w ramach używanej siatki pojęciowej wykorzystuje kategorie „potęgowości” i „średniości”, sytuując ich kontekst znaczeniowy w kontekście innej ważnej kategorii z zakresu nauk politycznych czy też nauki o stosunkach międzynarodowych, a mianowicie „mocarstwowości”. Użycie w tytule rozprawy kategorii „średniości” brzmi trochę dziwnie z formalno-językowego punktu widzenia, ale – jak rozumiem – jest terminem pochodnym od pojęcia „średnie mocarstwo”. Gdyby Autorka chciała w tytule wykorzystać ten drugi termin, zapewne nieco rozszerzyłoby to przedmiotowy zakres analizy – badanie średnich mocarstw wymagałoby nieco innego podejścia niż badanie samej „średniości” jako aspektu działań państw dysponujących określonym potencjałem, pozwalającym na ich definiowanie jako mocarstwa o pośrednim potencjale, sytuującym je pomiędzy wielkimi mocarstwami a państwami, wobec których kategoria mocarstwowości ma ograniczone zastosowanie. Ten zabieg pozwolił na koncentrację uwagi na analizie tych aspektów badanych państw, które miały decydujące znaczenie dla takiej właśnie ich pozycji w systemie międzynarodowym, a nie całościowej analizy polityki decydującej o przynależności do pewnej kategorii mocarstw.

Słusznie też Autorka łączy kategorię „średniości” z kategorią „mocarstwowości regionalnej” – wydaje się, że są one bliskie znaczeniowo. Wskazując na przeprowadzoną analizę potencjału państw członkowskich MIKTA można również wskazać na przydatność metod badawczych stosowanych w ramach tzw. potęgonomii i potęgometrii, chociaż wykorzystywanie metod jakościowych w analizach zawartych w rozprawie ogranicza ich zastosowanie. Cele i tematyka rozprawy sprawiły także, że to przede wszystkim realistyczny paradygmat badawczy miał największy wpływ na budowanie metodologicznych założeń recenzowanej rozprawy.

Natomiast krytycznie należy ocenić zastosowanie przez Autorkę kategorii „organizacja” dla opisu MIKTA. Aby daną instytucję określić terminem „organizacja międzynarodowa” w nauce o stosunkach międzynarodowych przyjmuje się kilka kryteriów, które dana forma współpracy musi spełnić, jak statut, stałe organy, budżet czy stały personel. Na pewno MIKTA nie spełnia tych warunków, więc raczej bezpieczniej będzie określać ten podmiot jako instytucję międzynarodową – pojęcie o szerszym katalogu desygnatów niż organizacja międzynarodowa.

3. Treść pracy i realizacja celu badań

Rozprawa doktorka Pani mgr Natalii Potery składa się z czterech merytorycznych rozdziałów, wstępu zawierającego podstawowe informacje dotyczące istoty problemu badawczego, zagadnień teoretycznych i metodologicznych oraz syntetycznej prezentacji treści pracy, a także zakończenia będącego podsumowaniem całości badań i próbą odpowiedzi na postawione we wstępie pytania badawcze. Zasadniczą część rozprawy to rozdział wprowadzający do teorii potęgowości państw w nauce o stosunkach międzynarodowych oraz trzy rozdziały zawierające zasadnicze ustalenia badawcze – w kolejnych częściach zawarto rozważania poświęcone atrybutom materialnym, behawioralnym oraz ideowym w odniesieniu do pięciu analizowanych państw członkowskich MIKTA (Meksyk, Indonezja, Korea Południowa, Turcja i Australia). Rozdziały drugi, trzeci i czwarty charakteryzują się powtarzalnością struktury – w każdym z nich następuje prezentacja tytułowych atrybutów omawianych państw w odniesieniu do pięciu aktorów będących przedmiotem rozważań. Taka struktura ma wiele zalet – pozwala na porównanie analizowanych państw z punktu widzenia posiadanych cech wyodrębnionych jako płaszczyzna analityczna. Lektura tych rozdziałów już na etapie zapoznawania się z pracą daje czytelnikowi wgląd w analizowaną materię badań i pozwala wyrobić sobie opinię o zasadności użycia kategorii „średniość” do ich opisu,

pozostawiając autorskie podsumowanie na czas zakończenia lektury. Sprawia to, że rozprawa jest przejrzysta pod względem struktury i ułatwia to czytelnikowi przyswajanie zawartej w niej wiedzy.

Cel pracy został osiągnięty – zaprezentowane w niej atrybuty materialne, behawioralne i ideowe w odniesieniu do pięciu analizowanych państw potwierdzają, że mamy do czynienia z państwami o „średnim” potencjale. Krytyczna analiza tych atrybutów pozwala jednocześnie na spojrzenie na ten problem z perspektywy ewolucji systemu międzynarodowego, a więc tym samym na podjęcie próby odpowiedzi na pytanie, które z wybranych aspektów „średniej” mocarstwowości mają decydujące znaczenie dla pozycji międzynarodowej prezentowanych państw, które z kolei mogą mieć decydujące znaczenie dla ewolucji tejże pozycji w przyszłości. Jednocześnie należy zaznaczyć, że analiza procesu i zmienności atrybutów państwa może przynieść krytyczne spojrzenie na rolę poszczególnych atrybutów jako motorów wzrostu pozycji międzynarodowej i szans jej wzmocnienia w przypadku poszczególnych państw MIKTA – Autorka przytacza w tekście argumenty na istnienie barier w przypadku niektórych analizowanych państw dla poprawy ich pozycji jako mocarstw średniej rangi. Zakończenie rozprawy zawiera szereg wniosków w odniesieniu do każdego z analizowanych państw, wskazujących na ich potencjał aktualny, a także ewentualne kierunki zmiany ich pozycji i ról międzynarodowych w przyszłości (wymiar aspiracyjny).

4. Ocena formalnej strony rozprawy

Rozprawa doktorska Pani mgr Natalii Potery pod względem językowym została przygotowana poprawnie – pojawiające się drobne błędy językowe i literówki nie wpływają na ocenę całości. Język jest przede wszystkim przejrzysty, a naukowe słownictwo nie przesłania warstwy znaczeniowej, czyniąc pracę czytelną także dla osób mniej zaznajomionych ze słownictwem naukowym. Użyta terminologia jest zgodna z zasadami metodologii naukowej i poprawności językowej, z małymi zastrzeżeniami, o których wspomniano powyżej. Ilość i jakość przywołanej literatury źródłowej świadczą o dobrej kwerendzie przeprowadzonej przez Autorkę w bibliotekach – tych fizycznych i tych wirtualnych. Również pod względem redakcyjnym i technicznym należy docenić wysiłek Autorki, chociaż przy ewentualnej decyzji o publikacji rozprawy powinna być oczywiście poddana dalszej korekcie.

Przykłady drobnych niedociągnięć, które wymagałyby korekty, znajdziemy choćby na stronie 59, gdzie Autorka działalność naukową Friedricha Ratzela sytuuje na początku XIX wieku. Na tejże stronie (wiersz 3. od dołu) pojawia się określenie „delegacja wojny” – chodzi oczywiście o „delegalizację”. Ewidentnym przeoczeniem jest określenie powierzchni Meksyku w kilometrach (na stronie 60.), a powierzchnia Turcji na stronie 90. została tysiącrotnie powiększona. Wykres nr 3 przedstawia populację Meksyku – linia na wykresie zaczyna się od zerowej populacji w 1950 r. (s. 63.). Na stronie 73., przy omawianiu struktury religijno-wyznaniowej Indonezji, znajdziemy obok siebie dwie odrębne kategorie: „chrześcijanie” i „katolicy”. Na stronie 127 pojawia się portugalskojęzyczna nazwa ministerstwa spraw zagranicznych Brazylii, z uwagą, że jest to język hiszpański. Proponowałbym zdystansowanie się od nazwy „Organizacja Terrorystyczna Fethulaha Gülena” (używanej konsekwentnie przez Turcję), gdyż praktycznie wszystkie państwa Zachodu odcinają się od takiej klasyfikacji (s. 152.). Na stronie 209. znajdziemy odwołanie się do danych z tabeli 24., podczas gdy w tekście mamy wskazanie na tabelę 25. Podobnych uchybień można jeszcze kilka przytoczyć, chodzi mi tu jednak jedynie o wskazania konieczności dodatkowej korekty przed ewentualnym opublikowaniem rozprawy, a nie wytykanie błędów. Mam bowiem w pełni świadomość, że są one efektem jedynie przeoczenia i nie wpływają na pozytywny odbiór całości rozprawy.

5. Konkluzja

Moja ocena rozprawy doktorskiej Pani mgr Natalii Potery jest pozytywna. Dobrze udokumentowana w literaturze źródłowej, poprawna metodologicznie, świadcząca o dużej wiedzy Autorki, przygotowana poprawnie pod względem językowym, odwołująca się do właściwej terminologii naukowej, a jednocześnie zrozumiała i przejrzysta pod względem narracji, praca ta zasługuje na wysoką ocenę. Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa pt. *Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym. Państwa członkowskie MIKTA jako studium przypadku* spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Natalii Adrianny Potery do kolejnego etapu procedury i publicznej obrony. Jednocześnie przedstawiam pod rozprawę Komisji ds. Przewodu Doktorskiego kwestię przyznania dyplomu z wyróżnieniem.

Wiesław Lizek